

EKEN GENOM TIDERNA

- I FOLKTRO, RELIGION OCH MYTOLOGI

*"En kulle utan ek, en by förutan träd,
så skröplig utsikt är, som mun förutan tänder,
som hjesse utan hår, som armar utan händer,
som pung förutan mynt, som lärar utan säd"*

Eric O Rydbeck 1762

Åsa Törlind jk 93/97

INLEDNING

“Eken är vårt starkaste och stoltaste träd. Med skäl kallas den ‘trädens konung’. Den är symbol för den oböjliga kraft, som gäckar stormens raseri. Vill du se en bild af naturlifvets styrka i ett af dess storverk, så stanna vid den månghundraåriga ekens fot, följ med blicken de väldiga grenarnas trotsiga stigning, sök att fatta talet af de täta löfknipporna, att reda de till svindlande höjd lyftade kvistarnas bukter, lägg handen på det djupfårade pansraret af stenhård bark, grip ett hårdt tag i den klippfasta stammen - och du måste utbrista: hvilket under.”¹

Eken har alltid haft en särställning bland träden, kanske beroende på dess styrka, skönhet och långa levnad. Det finns inget annat träd som är så omskrivet som eken i myter, sagor och sånger.² I alla tider har människan nyttjat eken, bland annat i form av starkt virke till allehanda bruk, föda till djur och människor och mediciner, dessutom hade den läkande krafter. Eken har inte alltid varit älskad av alla, men det beror inte så mycket på eken som på de lagar som stadgats om dess användande.

I den här essän beskriver jag hur eken har använts, om eken i religion och folketro samt hur svenskens inställning till eken har förändrats genom tiderna: från forntiden när eken var helgad åt åskguden Tor och vördades av människorna, genom 1300-talet när man nyttjade eken och landskapslagarna utdömde hårda straff för olovlig ollonplockning och fram till 1700-talet när eken var statens egendom och kom att hatas av allmogen. Jag kommer även att beröra ekens betydelse i religionen och mytologin i andra länder.

RELIGION OCH MYTOLOGI

- NORDEN

I den nordiska mytologin var eken helgad åskguden Tor. Om åskan slog ned i en ek sågs den som åskgudens boning och fick under inga omständigheter fällas.³ Att just eken blev åskgudens träd är naturligt, då den träffas av blixten tre gånger så ofta som tallen och tio gånger så ofta som boken.⁴ Collis har en avvikande uppfattning, enligt honom tillhörde eken den fagra Balder, Tors träd var rönnen.⁵

Ekarna var livets och fruktbarhetens symbol men också dödens. Vackra gamla eklundar användes som offerlundar och blev centrum för gudadyrkan och fester. I lundarna offrades både djur och människor och ekens vågräta grenar blev till galgar skapade av gudarna. Ekarna ansågs heliga och trädkulten innebar att ekarna skyddades och vårdades, de fick stå ifred och åldras.

¹ Lindman, C. A. M. (1905) Nordens Flora. Stockholm.

² Persson, Ola. (1982) Från Al till Tall. LT's förlag, Stockholm. s. 53

³ Pihlström, K. (1993) Träden och vi. Föreningen för Skogskultur r.f. Helsingfors. s. 126

⁴ Collis, John Stewart. (1954) Träden och människorna. Natur och kultur. Stockholm. s. 42

⁵ Ibid. s. 48

Den goda tidsepoken för eken tog slut när Sverige kristnades. I sin strävan att krossa den hedniska tron fällde och brände missionärer och biskopar de heliga träden och lundarna. Dessa var det vanligaste tecknet på hedendom, långt vanligare förekommande än tempel och gudabilder.⁶ Missionärernas agerande gav även indirekta följder. När missionärerna inte blev straffade av asagudarna för sina tilltag drog hedningarna nämligen slutsatsen att den kristna guden var mäktigare än deras egna och på så sätt tog missionärerna ett stort steg mot kristnandet av hedningarna.

- ANDRA LÄNDER

I det antika Grekland var eken helgad åt Zeus, som var både den främsta guden och åskguden i den grekiska mytologin. Zeus egen fågel, hackspetten, sökte sig gärna till eken och fågelns röda nacke, i blixstens färg, sågs som himlagudens bomärke.⁷ I Dodona i Epirus fanns en Zeushelgedom med lövlundar. I centrum för denna helgedom fanns Zeus heliga ek, genom vilken han meddelade sig. Lövens sus och upphängda kopparbläcks klang tolkades av Helloi⁸, prästerna, och gav svar på såväl stadsanläggningar som privata angelägenheter om t ex äktenskap och barn.⁹

Romarna såg eken som krigsguden Jupiters träd. Eklövskransar delades ut till förtjänta krigshjältar¹⁰ och när den romerske konungen framträdde vid högtidliga sammanhang representerade han Jupiter och bar en guldkrona formad som eklöv¹¹. Romarna såg dessutom eken som människosläktes första mödrar, vilka matade sin avkomma med ollon.¹²

Även Kelterna i Britannien och Gallien vördade eken. Eklundarna fungerade som grönskande tempel där de hedniska druiderna förättade sina gudstjänster.¹³ Ibland utfördes ceremonier där människor offrades.¹⁴ För kelterna hade eken även starka läkande krafter och den tyske medicinalhistorikern Max Höfler har skrivit:¹⁵

"Allt som växte på eller under den gudomliga eken blev för kelterna ett universalmedel, som likt ekguden själv kunde bota alla sjukdomar och övervinna alla trolldomsgifter. Allt: ekens mistel, murgrönan på dess grenar, svamp, mossa, lav, regnvatten i grenarnas håligheter, dess skugga, och så vidare, allt blev för kelten ett kraftigt helande medel, en tro, som återfinnes hos alla indoeuropeiska folk. Då guden levde i eken, kunde denna också som ett orakelträd förutsäga människornas öden".

Germanerna helgade eken åt Donar, motsvarigheten till nordens Tor. Enligt vissa uppgifter så var deras världsträd Yggdrasil inte en ask såsom i den nordiska

⁶ Palm, Thede. (1948) Trädkult. Gleerup. Lund. s. 17

⁷ Tillhagen, Carl-Herman. (1995) Skogarna och träden. Carlssons. Stockholm. s. 88

⁸ Kan även skrivas Selloi, Nationalencyklopedin. (1991).Bokförlaget Bra Böcker. Höganäs.

⁹ Kulten kan beläggas från 700-talet f.Kr och levde kvar till 391 e.Kr då eken höggs ner och Dodona blev biskopssäte. Nationalencyklopedin. (1991).Bokförlaget Bra Böcker. Höganäs.

¹⁰ Gunnarsson, Allan. (1988) Träden och människan. Rabén & Sjögren. Stockholm. s. 167f

¹¹ Tillhagen, Carl-Herman. (1995) Skogarna och träden. Carlssons. Stockholm. s. 88

¹² Ekman, Henrik. (1987) Ekarnas hagar. LT's förlag. Stockholm. s. 109

¹³ Persson, Ola. (1977). Träd och människor. Skogek. Stockholm. s. 19

¹⁴ Gunnarsson, Allan. (1988) Träden och människan. Rabén & Sjögren. Stockholm. s. 168

¹⁵ Tillhagen, Carl-Herman. (1995) Skogarna och träden. Carlssons. Stockholm. s. 89

mytologin, utan en ek.¹⁶ Här, såsom i många andra kulturer, dyrkades ofta gudarna i lundar och ända in på medeltiden titulerades eken bland tyskar med "fru" som ett tecken på vördnad och aktning.¹⁷ Detta skiljer sig från den svenska uppfattningen där eken tillsammans med tallen sågs som maskulina varelser.¹⁸

FOLKTRO

Ola Persson har en gång skrivit om eken: "Faktiskt är inget annat trädsläkte behängt med en sån yppig flora av myter sagor och sånger. Men inget annat trädsläkte har väl heller erbjudigt mänskligheten så många materiella nyttor - en generositet som våra naturreligiösa förfäder sannolikt såg som uttryck för en i trädet inneboende gudoms välvilja".¹⁹ Att eken ger "materiella nyttor" är inte okänt för dagens urbana människa, vilket jag återkommer till senare, men att eken ansågs som gudomlig är däremot nästan bortglömt idag. För medeltidens människan var det däremot naturligt att eken hade gudomliga och helande egenskaper. En överenskommelse under en ek sågs som särskilt bindande eftersom det hade nått gudarnas öron.

Vördnaden för eken levde med andra ord vidare, trots kristnandet. Själva namnet *ek* tror man stammar från det fornordiska ordet "igja" som betyder just vördnad.²⁰ Eken blev ett av de vanligaste vårdräden och ansågs vara det tredje heligaste trädet efter fläder och rönn.²¹ Gamla grova ekar drog åt sig både älvor, dryader och troll. Trollen undvek dock ekar som åskan hade slagit ned i.²²

Eken användes i allehanda trolldomar. Om man t ex ville straffa en tjuv eller häxa så skulle man stiga upp före solen en söndag- eller torsdagmorgon och gå ut i skogen. Där skulle man samla nio olika lövträdiskvistar, dock ej ek, och bränna kvistarna till aska på en jordfast sten. Detta skall göras "i den ondes namn". Sedan skall man i "pockers namn"²³ rita en människofigur på en ek. Askan använder man som förladdning i en bössa och skjuter på figuren där man ville att häxan skulle såras. När detta är gjort kommer stora, blanka myror invadera eken och suga dess saft. Trädet kommer så småningom vissna och samtidigt kommer den skjutne förtvina.²⁴

Om en person inte blev gift kunde det bero på att en rival eller en ond person hade vigt henne eller honom till en ek. För att häva den förbannelsen måste man fälla det träd man var vigd till. Eken kunde hittas genom att den ovigda personens initialer var inristade i barken.²⁵

För att bota ett barn som hade engelska sjukan kunde barnet "smörjas". Det innebar att man klöv en ung ek, helst i en grenklyka, på våren innan saven hade börjat stiga.

¹⁶ Nordström, L. (1990). Eken i gången tid - i saga, sägen och vardagsid. Ekbladet. nr 5:29-31

¹⁷ Tillhagen, Carl-Herman. (1995) Skogarna och träden. Carlssons. Stockholm. s. 90

¹⁸ Pihlström, K. (1993) Träden och vi. Föreningen för Skogskultur r.f. Helsingfors. s. 127

¹⁹ Persson, Ola. (1982) Från Al till Tall. LT's förlag. Stockholm. s. 53

²⁰ Ekman, Henrik. (1987) Ekarnas hagar. LT's förlag. Stockholm. s. 109

²¹ Lorenzen, P. (1944) Egen og rønnen i dansk folketro. Ejnar Munksgaards Forlag. Köpenhamn. s. 70

²² Gunnarsson, Allan. (1988) Träden och människan. Rabén & Sjögren. Stockholm. s. 168

²³ Pocker betyder djävulen

²⁴ Tillhagen, Carl-Herman. (1995) Folklig läkekonst. LT's förlag. Stockholm. s. XX

²⁵ Lorenzen, P. (1944) Egen og rønnen i dansk folketro. Ejnar Munksgaards Forlag. Köpenhamn. s. 50

Sedan lyfte man barnet tre gånger genom den kluvna stammen med huvudet först och utan att det nuddade marken. Detta skulle ske under tystnad, strax innan solnedgången i månens avtagande. Efter detta bands ekens stam ihop och när trädets skada hade läkt var barnet friskt.²⁶

Sjukdomen kunde också överlätas på ett träd. I en uppteckning i Nordiska museets folkminnessamlingar finns den här berättelsen: "Men eken var ett bra träd ty i en gammal ek kunde man 'sätta bort' tandvärk. Man borrade ett hål i eken. Tog en 'sudd', en liten bomullsklut, och pekade med den, virad kring en liten ekflis, i och omkring den värkande tanden. Sen stoppade man den i borrhålet och slog en plugg i hålet och tandvärken var bortsatt. Men man var alltid rädd för att hugga ner eller såga ner en sådan gammal ek. Gjorde man det fick man tandvärk."²⁷

Tandvärk kunde botas på flera olika sätt, en annan instruktion säger att man ska sätta sig under en ek en torsdagkväll efter solens nedgång och borra ett hål i eken. Sedan ska man röra vid det onda tills det börja blöda och så spottar man tre gånger in i hålet. Därefter klipper man alla naglar på både händer och fötterna och stoppar in naglarna i hålet. Avslutningsvis slår man in en pinne som täcker för hålet. Allt detta ska man göra tigande.²⁸

Det regnvatten som samlades i ihåliga ekstubbar hade läkande kraft och kunde användas mot exempelvis vårtor. Man samlade då regnvatten och baddade vårtorna med och efter en tid kom vårtorna att försvinna.²⁹

Bonden använde sig av eken för att förutspå framtiden. Om det var mycket ollon så skulle vintern bli sträng men det innebar även att det skulle bli en god skörd. Ett regnigt år fick man om eken lövade sig före asken.³⁰ I Bondepraktikan nämns eken med dessa ord:³¹

*"Sist i maj månad knoppas eken,
Fullkomnas knopparne det är ett godt tecken,
En god ollon derefter mån' komma,
Som mången gör stor lycka och fromma."*

HISTORIK

Den respekt man visade eken hade inte enbart sin grund i religionen. Eken hade ett stort praktiskt värde för människorna i den gamla bondekulturen och skyddades redan i landskapslagarna. Dessa kom ursprungligen till för att skydda tillgången på ollon, som då var den viktigaste produkten från skogen.³² I äldre Västgötalagen står det: "Hugger nån en ek, som bär ollon, olovandes så är han skyldig att böta 6 örar. Hugger

²⁶ Lorenzen, P. (1944) Egen og rønnen i dansk folketro. Ejnar Munksgaards Forlag. Köpenhamn. s. 71

²⁷ Nordström, L. (1990). Eken i gången tid - i saga, sägen och vardagsid. Ekbladet. nr 5:29-31

²⁸ Lorenzen, P. (1944) Egen og rønnen i dansk folketro. Ejnar Munksgaards Forlag. Köpenhamn. s. 75

²⁹ Ibid. s. 76

³⁰ Tillhagen, Carl-Herman. (1995) Skogarna och träden. Carlssons. Stockholm. s. 95

³¹ Bondepraktikan, 1875 års upplaga. (1995) Klassikerförlaget. Stockholm. s. 30

³² Gunnarsson, Allan. (1988) Träden och människan. Rabén & Sjögren. Stockholm. s. 166

han 3 eller flera än 3 träd, då är böterna 8 örtugar³³ 3 gånger. Hugger han ett ungräd, då är böterna 8 örtugar, om icke skogen är lagd under häradsräfst; då böte han 16 örtugar 3 gånger.”³⁴

I samma takt som Sverige blev mer krigiskt blev virket mer värdefullt och lagarna om ekträdens fällande blev strängare. I Västmannalagens byggningsbalk (kap XIV, §6) står det: “hugger någon i ekskog, och skogsägaren stiger upp på en stubbe och därifrån kan räkna till minst 10 andra stubbar, må den skyldiga efter tre vittnes hörande bli dömd till 40 marks böter”.³⁵ Detta var ett hårt straff, för 40 mark kunde man köpa tio hästar eller 25 kor på slutet av 1200-talet!³⁶

Magnus Erikssons landslag från 1350 är starten på ett intensivt lagstiftande om eken, som skulle pågå i över 500 år.³⁷ Lagen innebar dock ingen egentlig förändring från landskapslagarna, ollonproduktionen var fortfarande den viktigaste inkomsten från ekskogarna. Det var inte förrän Gustav Vasa kom till makten som virkets värde uppmärksammades. Han utfärdade 1558 ett generellt förbud mot att hugga ek och andra sk bärande träd på skatte- och kronojord.³⁸ Även denna lag skyddade ollonproduktionen, men det främsta motivet var att Sveriges framtida behov av ekvirke för skeppsbygge skulle tryggas.

Lagen som kom till för att skydda eken fick nästan motsatt effekt. Eken kom att bli ett hatat träd bland allmogen och på 1700-talet fanns ett uttryck som lydde: “Unga ekar och unga adelsmän skall man hata”. Bönderna tvingades att se på när ekarna invaderade deras ängar och åkrar, väl medvetna om att den skulle minska deras skördar. Linné skrev i Västgötaresan: “Ekens nytta är allmänt bekant men hon hatas på åker och äng; ty där hon står bränner hon bort grödan mer än något annat träd”.³⁹ När markägaren inte fick ta tillvara virket från de ekar som växte på hans mark ledde det till att han tog bort ekplantor i smyg.⁴⁰ Bönderna ansåg dock att de hade en uråldrig hävd till att hugga ek och fortsatte ofta att göra det. Staten såg emellertid som regel genom fingrarna för detta, istället blev det småfolket, de marklösa, som blev straffade.⁴¹ I boskapslängder från 1600-talet kan man trots allt finna att bönder har fått plikta med alla sina kreatur för att han avverkat ek.⁴²

Statens ägande av ekskogen löstes upp på 1800-talet. 1830 kunde markägaren återfå rätten till sin ekskog genom lösen och 1875 bortföll även lösensumman, allmogen fick tillbaka full äganderätt till sin skog.⁴³

³³ 1 mark = 8 öre = 24 örtugar.

³⁴ Tillhagen, Carl-Herman. (1995) Skogarna och träden. Carlssons. Stockholm. s. 92f

³⁵ Ibid. s. 93

³⁶ Lagerqvist, Lars O. (1984) Vad kostade det? LT's förlag. Stockholm. s. 43f

³⁷ Ståål, Erik. (1986) Eken i skogen och landskapet. Södra skogsägarna. Växjö. s. 13

³⁸ muntligt, Per Eliasson.

³⁹ Ekman, Henrik. (1987) Ekarnas hagar. LT's förlag. Stockholm. s. 35

⁴⁰ Pihlström, K. (1993) Träden och vi. Föreningen för Skogskultur r.f. Helsingfors. s. 124

⁴¹ Linnarsson. Linnar. (1948) Bygd, by och gård i mellersta Västergötland 1. Landsmål och folkminnesarkivet i Uppsala. s. 147

⁴² Ekman, Henrik. (1987) Ekarnas hagar. LT's förlag. Stockholm. s. 35

⁴³ Linnarsson. Linnar. (1948) Bygd, by och gård i mellersta Västergötland 1. Landsmål och folkminnesarkivet i Uppsala. s. 146

ANVÄNDNING

- VIRKE OCH MAT TILL DJUR OCH MÄNNISKOR

Ekens betydelse var mycket stor, det var det enda skogsträdet som allmogen hyste något intresse för, dess ollon och det goda, hårda virket skattades högt.⁴⁴ Carl Linné hyllade ekens virke och i sin Flora Oeconomica skrev han:⁴⁵

“Här i Sverige har man nästan intet träd, hwarpå någon tilgång finnes, som är mera waraktigt til husbyggnad, gärdesgårdar, likkistor, Bureaux, fat, stolar, bord, skåp, wältar, hjulsekar, plogar, stör och hwarehanda verktyg, än detta.”

Ekvirket användes som tidigare nämnts vid båtbyggnationer och har så gjort sedan bronsåldern då man byggde ekor och kanoter av ekstammar.⁴⁶ De båtar som byggdes under krigstiden var betydligt större, till ett linjeskep behövdes omkring 2000 stora ekar.⁴⁷

Ekollon användes främst som svinfoder och utgjorde grunden i svinuppfödningen. Dess betydelse var så stor att en markägare kunde han få var sjätte gris i betalning om han upplät sin ekskog för betning.⁴⁸ Ibland samlades till och med ollonen in som vinterfoder åt djuren.

Under nödår kunde ollonen användas som människoföda. Man malde ollonen och använde det tillsammans med mjöl vid brödbak vilket lär ha gett “en väl bitter men stark föda”.⁴⁹ Malda och rostade var de ett bra kaffesurrogat, i dansk och norsk folktro ansågs det rent av vara en hälsodryck som hjälpte vid halsont, gikt, bleksot samt lunginflammation.

Barken som innehåller garvsyra var en viktig ingrediens vid garvning av skinn. Dessutom kunde den användas vid färgning och gav då en stålgrå färg, ekspån gav en lavendelblå.⁵⁰ Insamlingen av barken skulle ske på förvåren, vid den tid då ekens blad var stora som musöron, för att få den bästa kvaliteten.⁵¹ Om boskapsfodret inte räckte kunde man dryga ut det med sönderstött ekbark som korna gärna åt.⁵²

- MEDICIN

I forntiden användes träden inte rent medicinskt utan mest på grund av den starka tilliten människan hade på trädens undergörande förmåga.⁵³ Senare lärde man sig dock att dess rikedom på garvsyra gjorde den användbar inom medicinen. Man

⁴⁴ Linnarsson, Linnar. (1948) Bygd, by och gård i mellersta Västergötland 1. Landsmål och folkminnesarkivet i Uppsala. s. 145

⁴⁵ Persson, Ola. (1977) Träd och människor. Skogek. Stockholm. s. 22

⁴⁶ Pihlström, K. (1993) Träden och vi. Föreningen för skogskultur r.f. Helsingfors s. 124

⁴⁷ Gunnarsson, Allan. (1988) Träden och människan. Rabén & Sjögren. Stockholm. s. 165

⁴⁸ Ekman, Henrik. (1987) Ekarnas hagar. LT's förlag. Stockholm. s. 34

⁴⁹ Tillhagen, Carl-Herman. (1995) Skogarna och träden. Carlssons. Stockholm. s. 95

⁵⁰ Lorenzen, P. (1944) Egen og rønnen i dansk folketro. Ejnar Munksgaards Forlag. Köpenhamn. s. 29

⁵¹ Ibid. s. 28

⁵² Tillhagen, Carl-Herman. (1995) Skogarna och träden. Carlssons. Stockholm. s. 95

⁵³ Lorenzen, P. (1944) Egen og rønnen i dansk folketro. Ejnar Munksgaards Forlag. Köpenhamn. s. 71

använde sig främst av barken (*cortex quercus*) och ollonen (*semen quercus*) men även av de sk galläpplena och ekbladen.⁵⁴

Barken har använts invärtes vid bl a inre blödningar, mag- och tarmkatarr, diarré, alltför ymnig menstruationsblödning och förgiftningar. Man tog då en handfull bark och kokade i en kanna öl, dekokten skulle drickas 2-3 gånger dagligen. Om det var brist på öl kunde vatten användas.⁵⁵ Barken kan också användas utvärtes och är då bra för baddning av frostknölar och utslag, samt mot hand och fotsvett.⁵⁶ Om barken läggs direkt på huden verkar den sammandragande och påskyndar läkning av sår.⁵⁷

Ekollonen kunde torkas och pulvreras och var då bra mot bl a frossa.⁵⁸ Löven kunde användas i många olika sammanhang. Med ett avkok på gamla vissna eklöv kunde man tvätta bort skabb. Eklöven var också bra att lägga direkt på huden om man hade bränt sig i solen.⁵⁹ En dekokt på galläpplen användes med fördel som laxerande medel.⁶⁰

EKEN IDAG

Idag hittar vi de gamla, grova ekarna endast runt herrgårdarna. Vördnaden för eken skymdes under 1600-, 1700- och 1800-talet av allt för många lagar och bestämmelser och den tryggheten som en uråldrig ek utstrålar glömdes nästan bort. Lyckligtvis var ekens kraft större än lagarnas, den har överlevt den dåliga perioden och har under 1900-talet stärkt och återtagit sin ställning som trädens konung. Någonstans i vårt medvetande har kärleken till eken legat och slumrat genom generationer för att väckas till liv igen.

1910 kom den första lagen om naturminnesmärkning och en stor andel av de olika märkvärdigheter som fridlystes var gamla ekar, och det var bara början. 1965 så blev 790 ha av Djurgården i Stockholm naturskyddat där stora delar är bevuxet med gamla ekar. Idag skyddas ekskogarna av lagen, ädellövskogslagen ser till att arealandelen ek inte kommer att minska i framtiden. De gamla ekarna skyddas till viss del av dagens debatt om biologisk mångfald, då eken hyser fler hotade arter än något annat trädslag.

Eken är nog det enda trädslaget där enskilda träd har kommit att bli kända, till exempel Kvilleken, eller Rumskullaeken som den också kallas, i Norra kvill (se bild på framsidan). Dess ofattbara ålder, närmare 1000 år förundrar, den har kanske som ung fått stå ut med att bli kluven för att ett barn skulle smörjas och bli kvitt engelska sjukan eller fått håll borrhade i stammen för att någon ville bli av med sin tandvärk. Jag skulle vilja avsluta med en dikt av Arthur Lundkvist som jag tycker sammanfattar historien om eken.

⁵⁴ Bergmark, M. (1961) Vallört & Vitlök: Om folkmedicinens läkeörter. Prisma. Stockholm. s. 165

⁵⁵ Ibid. s. 165f

⁵⁶ Gunnarsson, Allan. (1988) Träden och människan. Rabén & Sjögren. Stockholm. s. 167

⁵⁷ Ibid. s. 167

⁵⁸ Ibid. s. 167

⁵⁹ Tillhagen, Carl-Herman. (1995) Skogarna och träden. Carlssons. Stockholm. s. 96

⁶⁰ Bergmark, M. (1961) Vallört & Vitlök: Om folkmedicinens läkeörter. Prisma. Stockholm. s. 166f

*Mansträd, Han
grubblare, kämpe,
beredd att bli gammal och enstöring,
gudaträd och galgträd, älskat av korpar,
med löven midsommarsena, skurna i grönt läder,
aldrig grönskande nog att dölja sina knotiga lemmar,
träd med knytnävar,
träd som kräver sin scen,
väljer landskapets utkikspunkter, kullar, krön, vägkors,
vill avteckna sig mot fri rymd, i samspel med moln och solnedgångar,
stormbrottare med nötta armhålor,
stundom invalid, liksom återkommande från krig,
bestående stam som frestar till inskrifter,
rymmer ständigt något av likkista,
en svartnad eller rödaktig hålgång,
kämpar in i det sista med några få löv
och utgör ofälld efter döden en vacker ruin,
ärrig som visdomen.*

Arthur Lundkvist (1906-1991)

